

Икономика в Откупland

Бизнесът с отвлеченията само ще се разраства, докато не възникне държавна политика

Татяна Ваксберг,
Фондация РискМонитор

Така се случи, че го видях само в гръб. Той беше обвиняем, аз – в публиката. Влезе в съдебната зала по дънково яке, обсипано с брокат и пайети. Седна на първия ред, разкрачи се на 90 градуса право срещу съдията, а пред публиката лъсна един гладко обръснат тил.

Делото беше рядкост за българските ширини, защото се отнасяше за човешки живот. Прокурорът твърдеше, че този с броката по якето е отвлякъл някакъв човек, от когото няма следа. В превод – убил го е и някак е скрил трупа. Това са престъпления, които почти никога не стигат до съд. Разследват се с години, но водят предимно до тишина и забрава. В този смисъл делото беше извънредно – то беше влязло в съда с аргументиран обвинителен акт. Необяснимо защо, въпреки цялата уникалност, публиката се броеше на пръсти.

Българската преса разполага с данни за общо 19 отвлечения, извършени в страната за неопределен период от време. Няма гаранции, че те не са в пъти повече. Някои от тях са като описаното – маскират убийство. Повечето обаче са извършени заради откуп. Случаят с отвлечения президент на футболния клуб "Литекс" Ангел Бончев, чиято цена надвишава 2 милиона, предизвика поне два закономерни въпроса: дали отвлечането за откуп ще се превърне в устойчив бизнес и дали ще дойде време, в което престъпният свят ще навлезе в нашия. Отговорът и на двата въпроса е: Да. Има и допълнение: това време е вече дошло.

Ако прегледате

медийната кавър-версия

на 19-те известни отвлечения, ще видите, че не във всички случаи жертвите са мутри или техни деца. Има хора с "обикновен" или с легален бизнес. В 5 от случаите е искан откуп по-малък от 50 000 евро. Често жертвите са деца на по-заможни хора. Понякога са от провинциални градове и дори от села. 11 от случаите са разкрити или полуразкрити. Почеркът не е единен – ту е действала професионална бригада, ту става дума за второразредни улични банди. Сред моите фаворити са двама братя, които веднъж отвлели таксиметров шофьор и поискали за него 15 000 долара, а друг път се насочили към сина на местен бизнесмен и го пуснали, щом взели 18 000 долара. Добрата новина е, че полицията ги е хванала. Лошата – че отвлечането срещу откуп наистина навлиза в територията на достатъчно обикновени хора.

Онова незабравимо брокатено яке обвиваше персонаж с по-мощни проекти от тези на двамата братя. Ако питате как се разбира – по походката. Онзи в съда беше едър мъж, но вървеше с котешка стъпка. Дрехите му блестяха, а той не се забелязваше. Обитаваше пространството по същия начин, по който го беше правил един наемник, участвал в обсадата на Сараево – висок към два метра, но незабележим. Бях го срещнала в претърпаното НДК и преди да разбере кой е, отчетох ръцете на пианист и добродушната усмивка. Беше изникнал от нищото, за да ми каже няколко думи на съвсем шлифован език. Въпрос на класа. Как да я разследваш с подръчни средства, оскъдни умения и отломки от професионална всеотдайност? Героят с якето например вече беше влизал в съда за друго отвличане, но беше излязъл оттам с оправдателна присъда. Знаете ли защо е станало така? Защото вещите лица, явили се в съда, не били сигурни в единственото твърдение, което можело да го прати в затвора. Тази несигурност може да е била проява на професионализъм, но аз бих гласувала с две ръце за втората опция – че ги е било страх. Българското законодателство не предвижда *ни-как-ва* защита за обвинители, следователи и експерти по чувствителни дела. Няма охрана, живеят в неукрепени и незащитени жилища. Тези, които познавам, пътуват с

метрото от “Люлин”

или карат стари коли. Онези пък, с луксозния статус, и без това не са чували за обществен интерес, в чието име са пожизнено на поста.

Точно така е: ако част от магистратите са подкупни, то други не са. Тази втора част не разполага със защита, ако случайно реши да заработи истински. Няма гаранции, че държавната охрана би породила автоматично едно по-ефикасно правосъдие, но поне е сигурно, че би го улеснила.

Освен с походка, мъжът, когото видях в гръб в съдебната зала, се отличава и със стил. Или поне следователите му приписват такъв, като твърдят, че и двете отвличания, в които е участвал, са извършени с помощта на полицейски атрибути – униформи и кола със син буркан. И в двата случая жертвите са видели пред себе си органи на реда. Не е ясно как са действали похитителите на Ангел Бончев, нито как точно са го освободили. Но е известно как са успели да хванат жена му по време на предаването на откупа: със стил, изразен в удивителна смелост. Тя включва отвличане под носа на полицията, която перманентно е подслушвала и следила жената. А освен това и увереност, че след 50 дни плен освободеният Бончев не би ги издал/разпознал/заstrasил. Ако полицията няма контрол над реквизита си, не плаши престъпниците и не умее да извършва дори и охранителни функции, то въпросът “колко се е сляла с престъпността” вече не е достатъчно адекватен. По-съществен е въпросът къде е държавата във всичко това.

Точно през това лято

и точно на вълната на едно драматично събитие правителството има златния шанс да въведе за първи път политика срещу организираната престъпност. Това не значи политика за преследване на мутрите. На първо място това е регламент за отстраняване на подозрителни държавни служители и пазители на реда. Изпълнителната власт няма нужда от съдебни присъди за подкуп, за да прецени, че не може да разчита на услугите на даден полицай. Особено на фона на два факта: по данни, събрани от икономиста Георги Ангелов, България е на второ място в Европа по численост на полицейските сили (63 000) и на първо място по разходи за обществен ред и сигурност (2.9% от БВП и с 61% повече от средните разходи в ЕС).

В същото време България е на четвърто място в ЕС по брой на убийствата на глава от населението. При такъв контраст първият демарш на една държавна политика в областта на престъпността би следвало да дойде от министъра на финансите, а не от този на вътрешните работи.

Министърът на финансите, заедно с този на икономиката, е отговорен и за изчисляването на щетите за икономическия растеж

до които може да доведе бизнесът с отвличанията. Доклад на Световната банка от 2006 година подсказва един пример за аритметичен подход, макар и да е бил приложен към несравним с България район: Латинска Америка е загубила 8% от общия си икономически растеж. Този процент включва пари на бизнеса, които са отишли за мерки за охрана, вместо да са вложени в производство: брониране на колите, изграждане на високи огради с телени мрежи отгоре и с ток по тях около домовете и бизнес сградите, денонощни пазачи и видеонаблюдение, наемане на гардове, които водят децата на училище, охранителни мерки за самото училище. И така чак до сметката, че по-евтино излиза да пренесеш семейството в съседна страна и да пътуваш ежедневно до страната на бедствието. И без да броим загубите от липсата на преки чуждестранни инвестиции. Докладът е писан за страни, в които на четири дни се извършва средно по едно отвличане, а парите, платени за откуп, се измерват с десетки милиони долари годишно. България няма нищо общо с тези мащаби на престъпността, но първата малка крачка е вече направена. Изграждането на държавна политика към престъпността е неотложна задача, която с пълно основание може да бъде определена и като превантивна мярка срещу възможен икономически спад. Тя може да се окаже успешна, ако бъде приета навреме, а това време е днес. Преди поредното вещо лице да се уплаши от заключенията си, преди онзи с брокатеното яке да облече полицейска униформа за трето отвличане, преди случаят Ангел Бончев да е окрилил с успеха си нови провинциални банди и столични експерти от класа.